

РЕЦЕНЗІЇ

А. Є. Здражко

Бібліографічний покажчик

“УКРАЇНСЬКІ ВИДАННЯ ПЕРЕКЛАДНОЇ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ВІД 1900 ДО 2011 РР.”

(Херсон : ПП Вишемирський В. С., 2012. – 132 с.)

О.В. Ребрій, канд. філол. наук (Харків)

Загальновідома значущість художнього перекладу як мовотворчого, літературотворчого, культуротворчого та націєтворчого чинника у житті українського суспільства. Як зазначає з цього приводу найвагоміша постать сучасного українського перекладознавства Р. П. Зорівчак, “перекладна література, починаючи від старокиївської доби, відіграє надзвичайно важливу роль у нашому культурному житті і як зберігач духовних цінностей, і як виховний засіб, і як засіб самовиразу нації та збагачення спроможностей рідної мови” [1, с. 4]. Її думку підхоплює та розвиває М. Стріха, на переконання якого український переклад XIX й XX століть виконував не стільки інформативну, скільки націєтворчу функцію, “уможлиблював пряме без посередників спілкування української культури з іноземними літературами й допомагав утверджувати ідею можливості прямих культурних зв’язків між українцями й іноземцями, а відтак й ідею культурної та політичної рівності українців з іншими європейськими народами” [2, с. 9–10].

Серед розмаїття перекладної літератури, твори для дітей та юнацтва посідають особливе місце, хоча саме поняття дитячої літератури досі залишається неостаточно визначеним, про що, зокрема, свідчить феномен творів подвійної комунікативної адресації – для дітей та дорослих. Насправді, кордони між літературою для дітей та літературою для дорослих повсякчас залишаються розмитими,

що передбачає міграцію з одного табору до іншого в обох напрямках. Цікаво, що чимало саме таких творів (іноді спеціально адаптованих під дитяче сприйняття) пригортають увагу українських перекладачів з самого початку представленого у рецензованому покажчику періоду. Серед доволі короткого переліку творів у Розділі I, де наведені українські дореволюційні видання перекладної дитячої літератури (1902 – 1916), ми можемо побачити переклади книжок таких авторів, як Д. Дефо, Дж. Свіфт, А. К. Дойль чи М. Твен. Можемо припустити, що така ситуація свідчить про те, що на початку XX століття власне дитяча література ще не набула того глобального статусу, який вона має сьогодні (достатньо згадати ті ж самі романи Дж. Ролінг, які за накладками перевищують будь-які інші художні твори!). Водночас, очевидним є й те, що українські перекладачі намагалися оперативно донести до українських дітей ті новітні твори, якими захоплювалися їхні однолітки в інших країнах, як, наприклад, чудові, але такі різні казки Р. Кіплінга та О. Вайлда.

Розділ II містить посилання на українські видання перекладної дитячої літератури за часів УНР та в період першої хвилі радянської українізації (1917 – 1930 рр.). Надзвичайно цікавий та плідний період! Навіть у скрутні часи революції, громадянської війни та післявоєнної руйни ні на мить не призупиняється просвітницька місія українських

перекладачів, а перелік авторів все зростає. І знову українські діти отримують найкраще зі світової літературної скарбниці, долучаючись до книжок Е. Сетон-Томпсон, Ч. Діккенса, Дж. Лондона, Р. Л. Стівенсона, Е. А. По, М. Твена, Г. Бічер-Стоу, Дж. Ф. Купера, О'Генрі, Т. М. Ріда, Дж. К. Честертон тощо.

Українізація, як зазначає укладачка, мала чимало позитивного, зокрема у царині видавничої справи: з'явилося багато нових видавництв, які спеціалізувалися на виданні дитячої літератури, друкувалися збірки перекладних творів окремих письменників, що уможливило більш ґрунтовне ознайомлення з їхньою творчістю. З іншого боку, тут, як майже завжди за радянських часів, були свої “перекося”, внаслідок яких постраждала передусім, мова деяких перекладених у цей період творів.

Найбільшим за обсягом є Розділ III, в якому зібрані посилання на українські видання перекладної дитячої літератури за часів УРСР (1931 – 1990 рр.) Очевидно, що в цей період зберігаються вже визначені нами тенденції – збільшується як кількість перекладених авторів, так і самих творів, з'являються нові видавництва, збірки та серії, активізується практика друку перекладних дитячих творів у періодиці тощо. Треба зазначити, що дитяча перекладна література, можливо, найменше постраждала від дії ідеологічного чинника, а книжки на кшталт “Секрет страйку” (1936 р.) все ж таки є радше виключенням, ніж правилом. Якщо до кінця 60-х – початку 70-х років у переліку переважають добре відомі й перевірені часом імена класиків, пізніше з'являється все більше й більше “новачків”, які миттєво завойовують шалену популярність серед дитячої та підліткової аудиторії – А. Крісті, Дж. М. Баррі, Е. Гемінґвей, А. Мілн, Л. Керолл, К. Воннегут, Л. Ф. Баум, Т. Капоте тощо. Як можна побачити з наведеного переліку (і, звичайно ж, із самого покажчика), у цей період змінюється саме уявлення про дитячу літературу: з одного боку, перекладається та друкується більше творів, умовно розрахованих на дошкільнят та дітей молодшого шкільного віку, а з іншого, – чи не вперше з'являються твори, цільо-

вою аудиторією якої є ті, хто в сучасному англійському соціумі кваліфікуються як *young adults* (не знаю, чи існує в українській мові взагалі подібне визначення). Тим не менш, твори багатьох письменників, які отримали світову славу, а деякі й канонічний статус, все ще під забороною (чи то явною, чи то прихованою), і тут ми врешті-решт сягаємо Розділу IV, де зібрані українські видання перекладної дитячої літератури періоду незалежності (1991 – 2011).

Перше, що кидається в очі, – це зростання масштабів друку, адже кількість творів, виданих за 21 рік незалежності лише трохи поступається кількості творів, надрукованих за попередні 60! Друге, це подальше поширення переліку авторів, що, безперечно, пов'язане з тим бумом дитячої літератури, свідками якого за останні 10 – 15 років є всі ми. Втім поруч з творам “модних” Дж. Ролінг, Л. Снікета, Ф. Керра чи Ф. Пуллмана, українські діти (а разом з ними й дорослі) отримали можливість долучитися до спадку таких літературних гігантів, як Дж. Р. Р. Толкін, К. С. Люїс чи Р. Дал. Третє, на що звертаємо увагу, це – феномен множинності перекладів. Наприклад, самого лише Л. Керролла за цей період перекладають 4 рази (є навіть два різних переклади талановитого перекладача В. Корнієнка) – і це на додачу до перекладу 1975 року! В основі цього явища, на нашу думку, перебуває ідея змагання – як творчого, до якого залучені перекладачі, так і комерційного – між видавництвами.

Пишучи цю рецензію, ми хотіли насправді показати, як багато важливої та цікавої інформації можна дістатися з такої, на перший погляд, лаконічної книжки, як бібліографічний покажчик.

На завершення, хотілося б сказати слова подяки усім перекладачам, імена яких згадані на сторінках цієї публікації, за надзвичайно важливу культурно-просвітницьку роботу. Сьогодні перекладена дитяча література нерідко домінує на полицях українських книгарень, де “національний продукт” представлений переважно творами класиків або фольклором. Не вдаючись до аналізу причин такого становища, зазначимо, що, очевидно, пе-

рекладна література для дітей посіла центральне місце у дитячій культурній полісистемі, витіснивши власне українську на периферію. Причина того, що за роки незалежності ситуація майже не виправилася, полягає у неспроможності сучасної української культури та літератури як її складової подолати колоніальну травму радянського та дорадянського періоду.

Творча майстерність українських перекладачів, які спираються на міцні традиції, але також повсякчас вдосконалюють свій фах, допомагає українським дітям знайомитися зі світом літератури та реальним світом і вдосконалювати свої моральні норми та естетичний смак в очікуванні якісних змін

в царині автохтонної україномовної дитячої літератури.

Показчик розрахований на широке коло фахівців, яких цікавлять проблеми дитячої літератури та її перекладу, бібліографів, видавців і усіх небайдужих до художнього слова.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зорівчак Р. П. Український художній переклад як націєтворчий чинник / Р. П. Зорівчак // Зарубіжна література. – 2007. – Квіт. (Чис. 14). – С. 1–5.
2. Стріха М. Український художній переклад: між літературою і націєтворенням / М. Стріха. – К. : Факт – Наш час, 2006. – 344 с.